

Ukrcaj na brodu „Knez“

Josip Splivalo, S. Francisco - Cal.

Nije ugodno putovati mornaru kao turistu kad ide na ukrcaj, jer nakon udobnog putovanja teško mu se snaći kad stigne na brod svog zaposlenja. Još i prije nego smo stigli u Trst Marinović me upitao na koji brod idem i gdje se taj brod nalazi. Ovaj moj dolazak u Trst bio je veseo. Ljetno vrijeme, a luka puna parobroda, ne samo pred rivama i mulima nego i na sidrištu, koji su čekali na red za iskrcaj tereta. Svijeta je bilo kao svugdje u lučkim gradovima posvuda i sve je bilo vrlo živahno. Kad smo stigli u Trst Marinović je najmio kočiju u koju nam je fakin smjestio prtljagu i moj štramac, jer sam bio obznajen, da mornari na ovom brodu ne dobivaju štramac, nego ga moraju sami donijeti. U kratko smo vrijeme stigli do malog novog parobroda »Knez«. Kad me moji mještani Vicelić i Lupis, koji su već bili ukrcani na »Knezu«, vidješe da dolazim kočijom, stadoše se grohotom smijati i zadirkivati: »Vidi ga, vidi ga, dolazi na ukrcaj u karoci!«.

3. »NOVA« TRGOVAČKO-PUTNIČKA JEDINICA

U ono vrijeme je u Krilu Jesenicama postojala »Polička plovidba« (osnovana 1907), koja je imala jedan parobrod po imenu »Knez« s kojim je održavala prugu Omiš-

Split-Omiš. To je društvo pripadalo obitelji Ivanišević, koja se sastojala od petero braće i jedne sestre. Taj »Knez« je već bio dozreo za mirovinu, pa braća odlučise, da nabave novi. Ali mjesto da dadu sagraditi veći i bolji brod, od željeza, oni se odlučise za drveni brod. Pri tome su se oni zastalno savjetovali s kapetanom Mićom Dediol, koji je bio u njihovoj službi, jer je on bio kapetan na jedrenjacima, pa mu je drvo bilo »u krvi«. Da bi novi brod bio što jeftiniji sve što se moglo digniti sa staroga »Kneza« diglo se i upotrebilo na novom.

Ne znajući kakav će taj brod biti, ja nijesam svojim očima vjerovao, kad sam skočio iz kočije na rivu, pred kojom je novi »Knez« bio privezan, i ugledao ga! Da na palubi nijesam ugledao svoja dva mještanina, zastalno ne bih bio pomislio, da je to vajna nova jedinica, jer nije imao ni sliku ni priliku putničkog parobroda.

Moji mještani skočiše na rivu i pomogoše mi da prenesemo prtljag. Ja ih predstavih svom dobročinitelju Marinoviću; Vucelić ga je međutim već otprije poznao, jer je i on svoju mladost proveo u mučnom kopanju kaorigume u Novom Zelandu i zlata u rudnicima Australije. Ali kako nije više bio snažan da izvlači zlato za tuđina,

dao se na rad u pomorstvu. Tu smo se mi za kratko vrijeme porazgovorili i ja Marinoviću puno na svemu zahvalio, nakon čega nas je častio, da u kočiji nastavi put do hotela. Moju smo robu smjestili pod provu, gdje je bio maleni prostor za četiri osobe, koje su predstavljale čitavu momčad: noštro, ložak, jedan mornar i »mali«. Ovo zadnje bila je moja visoka titula. Ja nijesam znao zašto mi je kapetan Miće bio naznačio u matrikuli na stranici »Certificato d'imbarco« da sam bio ukrcan kao »camariere«. (U ono su se vrijeme matrikule vodile na talijanskom jeziku!). Mjesto »camariere« imao mi je naznačiti »Imbarcato come mozzo espendabile«, jer sam kroz vrijeme svog ukrcanja na »Knezu« vršio rad kuhara, mornara, stivadora, stražara i ugljenara. Također sam vršio i poslove dimnjačara, jer sam kao najmlađi čistio peći i kotao.

»Knez« još nije bio dovršen i na palubi je bilo nagomilano svakovrsnog materijala i lima. Prijatelj Luka me povede do tambuća od »salona« na krmi, da se javim kapetanu Mići, da sam stigao. Sišao sam polagano i oprezno kroz tambuć po stepenicama u »salon« i tu ugledah kap. Miću gdje sjedi pred oduljim stolom, s laktima o stol naslonjenim. U rukam je držao malenu knjižicu u koju su njegove misli i oči bile uperene. Budući je ta knjižica bila veoma malena mislio sam, da u rukama drži molitvenik i stoga sam ostao u pobožnoj šutnji; nijesam želio, da ga ometam u molitvi. Ali ta knjižica nije bio molitvenik, već bilježnica u koju je brižljivo unosio sve brodske troškove. Napokon ga pozdravih, pruživši mu ruku, koju kapetan čvrsto stisne. Zapitao me, da li sam imao ugodno putovanje i konačno mi reče, da će mi moj mještanin Luka pokazati gdje ću spavati i robu smjestiti. On da će me također uputiti u posao, koji sam trebao početi vršiti dojdućeg dana u jutro.

Na brodu još nije bilo kuhinje već se kuhalo u samom salonu na malom štednjaku, čiji je dimnjak našao put kroz spiraj u sredini salona. Taj me je čudni smještaj kuhinje ne samo začudio nego i uznemirio, jer sam osjetio, da će kap. Miće biti više puta tu pokraj mene, kad se ja budem mučio oko pripremanja jela. U salonu se i hrana držala, a do samog jednog štednjaka na odugom stolu jeli su kapetan i strojar. Ja sam se oprostio od kap. Miće i otišao na palubu te sa svojim mještanima sjeo na bukaportu. Čim je večera bila gotova u društvu smo je pojeli; bio je to vrlo ukusan rizot, što ga je Luka pripremio. Poslije večere povede me Luka u grad. Dođosmo do Piazza grande. Tu sam kupio novine »Il piccolo« da u rubrici »Marina e navigazione« vidim ne nalazi li se parobrod »Belrorie« u Trstu na kojem je bio moj broj Vicko ukrcan za strojara. Vidjevši da ga nije u Trstu, prošetasmo se lijepo osvijetljenom obalom i živim ulicama i umorni vratismo se u svoju bazu.

Rano u ponedjeljak poslije šalice kave povede me Luka u grad, da mi pokaže gdje se hrana dobavlja. To je naravno trajalo malo dulje nego što je trebalo Luki kad je sam išao. Stoga su drugovi na nas sasuli paljbu psovki i uvreda kad smo stigli, jer je njihov doručak zakasnio. A kad sam popodne služio kapetana Miću kavom, ovaj mi

u nekoj ozbiljnoj pozi očita lekciju, da nijesam došao na brod da se potucam, već da vršim svoju dužnost marljivo, poslušno i hitro. Smatrao je potrebnim da me ustoj podsjeti na to kako je on vršio svoju tešku dužnost kad je bio ukrcan na jedrenjacima kao dječak od mojih godina. »Ali to su bila druga vremena — reče — pravih mornara od krvi. Danas — izreče to s napuhanim izrazom lica — mogu i proste seljanke biti mornari«. Ja sam odmah opazio, da on spada u one stare, stroge komandante, kojima je disciplina stroga vika na mornara. Ja sam stoga bio odlučio, da slušam i šutim. Ali mi njegova nepotrebna lekcija nije napravila nikakav ozbiljan dojam. Na još gore od ovoga već sam bio navikao.

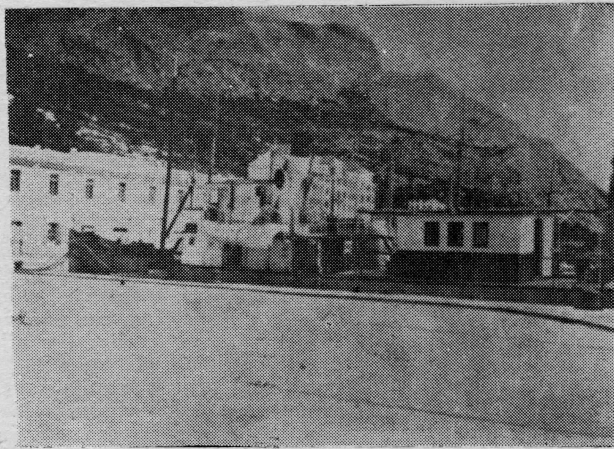
Drugog sam dana išao sam u kupovinu hrane. Bio sam zapamtio razna mjesta gdje se hrana kupovala, opet i za prijašnjih ukrcanja poznao sam donekle prilike u gradu. Najprije sam išao na pazar gdje bi naše Slovenke prodavale svježi, domaći kruh i sir. U ovom pomorskom gradu vladao je talijanski jezik, ali je u narodu bio živ i zvučni slovenski jezik. I kad bih na tržnici čuo naše bujne i ru-me Slovenke kako govore svojim zvonkim jezikom, osjećao bih veliko veselje. Slovenski jezik zapravo prije nisam čuo i činio mi se čudnim narječjem, ali muzikalnim i dragim. Trg na kojemu su one prodavale bio je daleko od mjesta gdje je »Knez« bio privezan. Pa ipak sam redovno tamo išao da kupim male bublice kruha i bijeli, svježi sir. A to je i kapetanu Mići jako prijalo. Poslije toga bih kupovao drugu hranu. Ribu smo često jeli, jer je velika ribarnica bila blizu našega broda u jednoj velikoj zgradi, koja je sličila na crkvu. A opet, mi Dalmatinci ne bismo mogli živjeti, ako ne bismo pomirisali ribu. Kapetanu Mići su osobito bile drage lignjice posute brašnom i isfriganе u ulju. Možda će se čitatelj čuditi što ja pri svakom mom pokretu, pri svakoj mojoj radnji vidim kapetana Miću, njegovu strogost i njegov apetit. Ali, eto, bio mi je onda veliki autoritet, odlučivao je o čovjeku, njegovu životu i kruhu bez icojeg pogovora, pa je čovjek morao nastojati, da mu ugodni. Nije tada bilo ni stručnih udruženja ni sindikata, kojima bi se mogao obratiti za pomoć, bio je mornar prepusten samom sebi i volji kapetana.

Kuhanje mi je išlo od ruke, i to pomoću majčinog sveznadara, a nešto i uz dobrovoljnu pomoć Luke. Svaki sam dan prolazio pokraj dućana nekog Jovanovića, ali nikad nijesam zalazio u dućan, jer sam se donekle stidio biti ukrcan na »Knezu«. On je očekivao nešto boljega za mene. Nekoliko sam puta išao da vidim parobrod »San Marco« na kojem sam bio ukrcan prvi put. Vidio bih kap. Pava Krstelja, pilota, kao i »maestra di casa« Weissa, ali im se nijesam javljao, već sam gledao izdaleka.

Osim kupovanja hrane, uređivanja salona i dviju kabina pomagao sam i pospremanje palube, da mi ne bi, za-boga, ostalo malo slobodna vremena. Često sam tako pri-tajeno zamišljao kako moj život na ovom brodu nema nikakove perspektive. Eto, »plutao« sam amo-tamo kao plovučac koji je bio izbačen iz nekog vulkana u more: došao bih do kraja i odbijao se, prema tome kako bi vjetar ili struja tjerala. I plovio sam dalje.....

Kad su noštro Vicelić i Luka vidjeli moju knjižicu u kojoj sam bio opisao svakovrsno kuhanje, glasno su se nasmijali. Stari mornar Vicelić, koji je sva mora stoput prokrstaro, reče, da sam tom knjižicom kuharskih vještina mogao postati glavni kuhar u »Hotelu Imperial«, a ne na ovoj orahovoj ljuci.

Nedaleko od nas u Saketi bio je privezan jedan veliki talijanski jedrenjak, na kojemu je bio ukrcan naš mještanin Niko Kovačević. On je na tom jedrenjaku bio radi prakse na jedra, jer se spremao da položi ispit kapetana duge plovidbe, za koji se još uvijek tražilo poznavanje plovidbe na jedra. Jedne večeri dok smo sjedili na bukaportu, opazismo gdje se neki čovjek približava našem brodu. Vjerovatno je čuo naš govor, jer se zaustavio, kad odjednom opali hitac. Skočismo odmah pod provu, jer nijesmo znali tko pali i otkuda, da li pali na nas ili ne. A opet nijesmo željeli biti upleteni, ako je negdje nastala krađa ili ubojstvo. Kroz naš prozorčić smo žmirili iz znatiželje, ali nijesmo ništa mogli vidjeti, jer je riva bila visoko, a naš brod sitan. Malo kasnije Luka kroz tambuć ugleda čovjeka strovaljena na pod. Noštro Vicelić ga upozori, neka ne viri, već da legne, neka ne čačka vraga. Poslije toga nam čuli zvižduk i strku. Bio je to slučaj samoubistva, što nas je vrlo potreslo. Još par dana pružala

Parobrod »Knez« na obali u Omišu

se krvava mrlja, ali život je tekao dalje... Tako je sve na svijetu. Sve se lako zaboravi, pa i veći i bliži jadi i nevolje.

Jednog dana pročitam u novinama, da se brod, na kojem je bio ukrčan moj brat nalazi u Veneciji i da će stići u Trst do par dana. Ova me ugodna vijest razveselila. Kad je stigao htjedoh brata odmah vidjeti, ali mi stražar nije dopustio da odem na brod, valjda stoga što sam bio loše obučen. Ipak pozove mog brata i kad me Vicko ugleda na rivi, kao neku sirotu, duboko ga to dirne. Ja sam odmah skočio do njega, te se zagrlismo i izl'ubismo. Brat me odvede u svoju kabinu, gdje smo čavrljali o svemu i svačemu, ali najviše o našoj majci, koja je često bila bolesna. Drugog dana je otputovao.

Kako sam već pripovijedao, paluba »Kneza« bila je puna svakovrsnog materijala koji je bio suvišan i nepotreban za novog »Kneza«. Kapetan Miće je sve to čuvao, kao da su to bile nekakove čudotvorne moći i predstavljalo nekakovo blago. I slijepi je mogao vidjeti, da je to bilo za smetnju na palubi i da se to nikada ne će moći korisno upotrebiti. Ali kap. Miće je dobro služio svojim škrtim gospodarima. Čuvao je i zarđale čavle da ne bi pošlo na štetu siromašne braće Ivanišević.

U Tršćanskoj luci je u ono vrijeme bilo nekoliko ronilačkih čamaca, koji su vrlo spretno vršili svoj javni i tajni zanat i dobro zarađivali. Na ovim čamcima su radila po tri čovjeka. Jedan je upravljao ronilačkim aparatom, drugi je ronio u more i na dnu mora sakupljao sve što bi bilo korisno i u vreću ili koficu bi sve to spremao. Treći bi čovjek s palube to sa dna povlačio. Ti bi ljudi spašavali sa dna mora ono što bi slučajno palo u more pri ukrčavanju ili iskrčavanju tereta na brodu t. j. onaj materijal za koji se ne bi društvo isplatilo da ga spašava. No međutim njihova работа nije bila tako nevinna kako je to na površini izgledalo. Imali su oni svojih »prijatelja« na raznim parobrodima i među onima, koji su ukrčavali i iskrčavali teret. Sa tim svojim pajdašima oni su imali ugovor, da oni bace u more ili da pomognu da padne u more i ovo i ono što se ukrčavalo. Ili da gurnu u more neku tendu, konop i slično. Ti bi ronionci sve to i po noći »spašavali« pa pošteno prodavali i dio dobika dijeliti sa svojim ortacima, a nisu ostajali prikraćeni ni stražari ni drugi žbiri. Osim toga vješto su tjerali i kontraband, koji je mnogo nosio.

Nedaleko »Kneza« imao je bazu jedan takav ronilački čamac, koji je tobože iz dna mora vadio ugljen. Ne znam, da su se naši mornari s njima bili sporazumjeli, da će u more nešto baciti. Nešto, da tako kažemo da se brod oslobodi nepotrebnog materijala ili možda da se uzurja kapetan Miće. I tako kasno u noć, kad su drugi spavali san pravednika kroz otvoreni barkariž spustilo se u more nekoliko lamarina. To međutim ipak nije bilo bez galame, koja je probudila kap. Miću. Skoči ti on u gaćicama kao zec na palubu i stade vikati »Ladri, ladri, polizija!«. A mi se pod provu smijali, pokrili glave jastucima i prenavljali se kao da smo u dubokom snu. A on se jadnik grizao, vikao iz sveg glasa, lamatao rukama, prijeto! Mladost kao mladost!

Nije bilo smisla zvati novog »Kneza« novim, jer osim trupa malo je što bilo novo na njemu. Ako se nešto od staroga »Kneza« nije moglo upotrebiti, onda se kupilo od druge ruke kod firme, koja se bavila prodajom materijala s rasprodanih brodova. I tako je novi »Knez« više sličio na gaće, koje su bile pokrpane na stotinu mjesta komadima krpe razne veličine i boje. Stroj, spiraj od stroja, kao i sve u stroju, jedan čamac i gruje za čamac kao i kotač od kormila, sve je bilo sa starog »Kneza«. Kotač je bio tako težak, da se kormilar morao i nogama odupirati o špice, da bi ga pokrenuo. Spiraj i tambuč od salona na krmu također je bio star. Stepenice, kojima se išlo u salon, pasaman, vrata od kabine, svijeća u salonu, kao i dugi stol, sjedalice i divani u salonu, sve je to bilo sa starog, penzioniranog »Kneza« ili kupljeno iz otpada.

O našim brodovlasticima nisam dotada ništa znao osim onoga, što mi je Luka pričao, a to je, da su bili trgovci vinom, i da su imali svoje gostionice u Trstu. Za cijelo vrijeme što smo bili u Trstu, nijesmo nikada kupovali masti, već bi išli u gostionicu braće Ivaniševića, gdje bi nam dali veliku kantu masti. Te je masti u gostionici bilo puno, jer je to u stvari bio masni otpadak,

koji se jeftino prodavao tvornicama za pravljenje sapuna. Ta mast eto nije bila najbolja za nas i nije mi zapravo bilo jasno, zašto me je kap. Miće slao u njihovu krčmu po tu mast, jer se tada mogla vrlo jeftino dobiti čista i dobra mast u trgovini. Sreća je bila, da se nijesmo dulje vremena tom masti služili, jer bi nam se zastalno bila jetra razbolila. Vjerojatno je štedljivji kap. Miće želio, da tu besplatnu mast upotrebljavamo radi ekonomije, budući nam društvo nikada nije nešto preko gole plaće prebacivalo, a sama plaća nije bila osobito pretjerana. Od svoje smo se plaće morali hraniti što je moguće jeftinije, ako smo željeli što uštediti, da možemo poslati svojima doma. Kap. Miće bi meni davao novac za kupovinu hrane, a ja bih sve troškove bilježio u jednoj maloj knjižici. Na svršetku mjeseca bi se troškovi razdijelili na onoliko dijelova koliko nas je jelo na brodu. Sasvim, da je svaki jednako plaćao za hranu, ipak bi kapetan i strojar uvijek dobili nešto bolje i urednije. To se nekako automatski vršilo. Naši se seljani, koji su bili ukrčani, nisu tome protivili, ali kad bi na brodu radio neki Spličanin ili Omišanin, oni bi se uvijek protiv toga bunili.

Napokon je jednog dana došao na brod jedan od braće Ivaniševića. To je bio Filip, obučen u narodnoj nošnji, ali ne sasvim kao Poljički seljaci, već udešeno pomalo na gospodsku. Imao je okruglu kapicu na glavi, koja je bila sivé boje kao i odijelo, haljetak zatvoren do vrata s alamarima, ali hlače uske, atilane. Od prvog časa kad sam ga vidio nije mi se dopao. Imao je nabusit način nastupa ne samo s nama sirotinjom nego i s kap. Mićom. Sasvim, da je kap. Miće bio čovjek starog kova i velike discipline i od nas dosta puta i previše zahtijevao za korist brodovlasnika, mi smo ga ipak vrlo cijenili. Ali čuti Filipa kako govori s našim kapetanom, nama je izgledalo kao da je Filip mislio da mu je kap. Miće nekakav momčić. Moguće da to i nije bilo baš tako, ali je to nama tako izgledalo i nije nam bilo po volji. Sjećam se kad je Filip povišenim glasom rekao kap. Mići neka požuri opremom broda, premda je svakodnevno kapetan nastojao, da se brod što prije završi.

Napokon se na lijevoj strani broda ispod zapovjedničkog mosta ogradilo mjesto za nužnik i za kancelariju kapetana. Na desnoj strani se ogradilo za kuhinju, gdje se smjestio i sav kuhinjski pribor i hrana. Veselio sam se, da ću kuhati u ovoj »kuhinja«, jer sam se nadao, da ću ovdje svoj posao moći vršiti u miru. Brod je naskoro bio svršen i sve se na palubi uredilo i bojadísalo i brod je bio gotov da ide u pokusnu vožnju. Na brod je došao Filip Ivanišević i neka dva inspektora i mi ostavimo Saketu i stali krstariti po Tršćanskom zaljevu. Vrlo je interesantno kad brod po prvi put ili poslije dugog spavanja uđe u život i stroj počne tresti brod. Svak se na brodu počne nešto živahnije osjećati kao da se krv u žilama razigrala. Na svršetku vožnje komisija je bila zadovoljna brzinom, kojom je novi »Knez« vozio (što je bilo naravno, jer se još nije bio napojio vodom). Par dana kasnije smo sve uredili za »dugo putovanje« od Trsta do Krila Jesenice. Kapetan Miće je uzbuđen davao takove naredbe, da se sve uredi i pričvrsti, da je čovjek lako mogao misliti, da se spremamo na put oko Cap Horna. Bunkerji su se ugljenom napunili, a nabacalo se i po palubi u sredini broda na obje strane spiraja od stroja gdje je bilo zaštićeno mjesto. I tako u svemu pripravnijeg jednog lijepog ranog jutra ostavismo. Trst. Naš odlazak iz Trsta nije bio ni svečan ni uzbudljiv. Odriješismo konope, pozdravismo pilota i — odosmo svojim putem kao mlada nevjesta, napudrana i našminkana; odosmo u luku pripadnosti, da nas Poljičani vide i da se nadive svojim poduzetnim sumještanima.

(Nastavit će se)

Pomorski muzej Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku najljepše se zahvaljuje g. Vicku Splivalo iz Oaklanda, California, USA, koji je prošle godine u više navrata za našu muzejsku knjižnicu izvolio poslati nekoliko zanimljivih i vrijednih publikacija iz pomorske literature, iskazavši time i ovim načinom svoju naročitu ljubav prema našoj ustanovi, našem pomorstvu i svojoj staroj domovini.

Uprava Pomorskog muzeja